

Kuinka Suomi jakautuu 2000-luvulla?

Hyvinvoinnin muuttuvat alue-erot

SAKARI KARVONEN & TIMO KAUPPINEN

Johdanto

”Englannissa on kaksi kansanosaa, joiden välillä ei ole keskinäistä vuorovaikutusta eikä sympatiaa, jotka ovat yhtä tietämättömiä toistensa tavoista, ajatuksista ja tunteista kuin jos he oleskelisivat eri vyöhykkeillä (zones) tai eläisivät eri planeetoilla¹.”

Näin luonnehti Iso-Britannian konservatiivinen pääministeri Benjamin Disraeli rikkaiden ja köyhien eroja 1800-luvulla. Kun 2000-luvun Suomessa alueiden väliset erot näyttävät sitkeiltä ja samaan aikaan tuloerot kasvavat entisestään, voidaan kysyä, missä mitassa kuvaus pätee väestön hyvinvoinnin eroihin. Tämän artikkelin pääkysymys on toisin sanoen: kuinka suomalaisten hyvinvointi jakautuu 2000-luvulla alueellisesti?

Näkökulma on niin sanotussa objektiivisessa hyvinvoinnissa, jolla tarkoitamme tilastoihin ja rekistereihin kertyvän tiedon avulla mitattavissa olevia hyvinvoinnin osa-alueita, kuten elintasoa. Tässä ei siis tarkastella esimerkiksi hyvinvoinnin kokemuksellista ulottuvuutta, elämänlaatua tai onnellisuutta. Edelleen tulokulma on alueellisessa hyvinvoinnissa, joka viittaa alueiden ja niillä asuvien väestöjen hyvinvointieroihin. Yksilötasolle tarkastelumme ei näin ollen kurota, vaan erittelemme hyvinvoinnin alueellisia eroja ja niiden muutoksia verraten 1990-luvun puolivälin tilannetta 2000-luvun puoliväliin.

1. *Two nations; between whom there is no intercourse and no sympathy; who are as ignorant of each other's habits, thoughts, and feelings, as if they were dwellers in different zones, or inhabitants of different planets; ...the rich and the poor.* (Lähde: Benjamin Disraeli: *Sybil, or the Two Nations. Book II, Chapter V* [suom. Sakari Karvonen & Kristiina Manderbacka].)

Historiallisesti Suomea ovat halkoneet suuret hyvinvointierot, joiden taustalla on muun muassa luonnonmaantieteellisiä ja asutushistoriallisia tekijöitä. Itä- ja Pohjois-Suomen köyhyys ovat kestoaiheita kirjallisuudessa ja kuvataiteissa, mutta myös alan tutkimusperinne on vahva. Väinö Kannisto (1947) osoitti jo yli 60 vuotta sitten kuolleisuuden niin sanotun itä-länsi-eron, joka on ollut havaittavissa ainakin 1930-luvulta asti.

Kuolleisuuserot ovat sittemmin jonkin verran tasoittuneet, mutta alueita erottelevia jakoja on muitakin. Hieman Kanniston tutkimusta myöhemmin Olavi Riihinen (1965) kuvasi hyvinvoinnin alueellisten erojen peruspiirteitä 1950-luvun Suomessa. Hän toi esiin teollistuneisuuden keskeisenä Suomen kuntia erottelevana ja hyvinvointia selittävänä piirteenä. Lisäksi hän havaitsi teollistuneisuudesta riippumattomaa vaihtelua kuntien välillä taloustoiminnan häiriöalttiudessa (jota kuvasi erityisesti miesten työllisyysaste), väestön tulotason kehityksessä ja sosiaalisen irrallisuuden asteessa. Teollistuneisuus liittyi erityisesti kuntien kaupunkimaisuuteen, ja taloustoiminnassa oli vähiten häiriöalttiutta eteläisessä ja läntisessä Suomessa, erityisesti ruotsinkielisillä alueilla. Sosiaalista irrallisuutta oli vähiten Pohjanmaalla, erityisesti sen ruotsinkielisillä alueilla, ja eniten Savossa.²

Myöhemmät hyvinvoinnin alueellisia ulottuvuuksia luotaavat tutkimukset ovat toistaneeet Riihisen havaintoja siten, että niissä on havaittu elintason liittyvien hyvinvointi-indikaattorien vaihtelevan alueellisesti yhdellä tai useammalla ulot-

2. Riihisen analyysi tuotti toisenkin jäsenyyksen, joka poikkeaa yksityiskohdissa hieman tässä kuvastusta.

tuvuudella. Lisäksi niistä riippumaton alueellinen ulottuvuus on havaittu elämänlaatuun, sosiaaliin ongelmiin, psykososiaaliseen hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvillä ilmiöillä (ks. Aronen & Siirilä 1981; Kuitunen & Siirilä 1985; Siirilä & al. 1988; Siirilä & al. 1999; Viljanen 2001; Kainulainen & al. 2001; Karvonen & Rintala 2005). Tyypillisesti turvallisuutena ilmenevää hyvinvoinnin puutetta on löydetty erityisesti kaupungeissa, joissa toisaalta myös elintaso on ollut keskimäärin korkeampi kuin maaseudulla. Esikaupungit ja kaupunkien läheinen maaseutu on useissa tutkimuksissa havaittu alueeksi, jossa ilmenee sekä kaupunkien että maaseudun positiivisia puolia väestön hyvinvoinnissa. Kuntatyyppin mukaisen jaon ohella niissä tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu hyvinvoinnin maantieteellisiä jakoja, on havaittu myös edellä mainittu itä-länsijako. Seppo Siirilä työvereineen (1999, 55–56) totesikin esimerkiksi työttömyyden olevan ”selvästi enemmän sidoksissa maantieteelliseen, asutushistorian ja luonnonolosuhteiden myötä kehittyneeseen rakenteeseen kuin tiettyjen alueiden keskus-periferia-suhteisiin”.

Teollistuneisuuden merkitys hyvinvointia määrittävänä tekijänä on vähentynyt. Ville Viljanen (2001) katsoo tämän muutoksen alkaneen 1970-luvulla ja näkee tietoyhteiskuntakehityksen sittemmin ottaneen vastaavanlaisen hyvinvointikehitystä ohjaavan roolin. Taitepiste tässä näyttää olleen 1980- ja 1990-lukujen välillä.

Aiempien tutkimusten perusteella hyvinvoinnin alueellinen rakenne näyttää pysyneen suurin piirtein samanlaisena tutkimuksesta, vuodesta, jopa vuosikymmenestä toiseen. Alueellisten erojen mittaluokasta tiedetään ainakin, että 1990-luvun aikana erot kuntatyyppien välillä kasvoivat (Kainulainen & al. 2001) ja 2000-luvulla erot näyttävät pysyneen melko vakaina (Karvonen & Kauppinen 2008). Väestön kokemusten jakautumisesta tai jakautumisen syvenemisestä on vähemmän näyttöä tutkimustulosten painottuessa ”objektiivisiin” tietoihin.

Kuinka mitata alueellista hyvinvointia?

Käsitys siitä, millaisena alueellinen hyvinvointi ymmärretään, toisin sanoen mitä siihen katsotaan kuuluvaksi ja millaisten tekijöiden siihen oletetaan vaikuttavan, määrittää myös sitä, millainen kuva hyvinvointieroista ja niiden muutoksista

muodostuu. Lisäksi näkemykset hyvinvoinnista vaihtelevat sen suhteen, kuinka onnistuneesti niitä voidaan mitata empiirisesti, ja se osaltaan vaikuttaa empiiristen tutkimusten tuottamaan kuvaan hyvinvoinnin vaihtelusta.

Hyvinvointia alueellisena kysymyksenä lähestyvän tutkimuksen lähtökohta on yksinkertaisimmillaan puhtaan empiirinen. Tällöin analysoidaan erilaisin ryhmittelevin tilastollisin menetelmin niitä aluetasolla saatavilla olevia muuttujia, joita satutaan saamaan aineistoon. Tätä tutkimustapaa voisikin kutsua empiristiseksi tai teoriattomaksi. Se voi olla perusteltu tapa, mikäli nimenomaan halutaan tehdä eksploratiivista analyysiä vailla selkeitä ennakkokäsityksiä alueellisen vaihtelun luonteesta tai ulottuvuuksista, samoin kuin tilanteessa, jossa muuttujia on saatavissa vain hyvin rajoitetusti. Tämän tyyppisen tarkastelun ongelmana on, että tulokset saattavat riippua liian paljon aineiston saatavuudesta. Tällöin olisikin syytä eritellä tarkkaan, kuinka kattavaa hyvinvoinnin mittaaminen on ja millä tavoin aineisto rajoittaa tuloksia.

Yksilön hyvinvointia koskevat teoriat ja luokittelut vievät askeleen pidemmälle. Tällöin pyritään löytämään yksilön hyvinvoinnin osatekijöitä vastaavia aluetasolla saatavilla olevia indikaattoreita, jotka ovat lähinnä erilaisia aluetasolle aggregoituja tietoja yksilöistä. Tässäkin ollaan aineiston saatavuuden armoilla, mutta pyritään sen puitteissa varmistamaan, että käytettävät hyvinvointi-indikaattorit vastaavat jotain teoreettista tai aiemmassa tutkimuksessa vakiintunutta käsitystä siitä, mitä tekijöitä hyvinvointiin kuuluu. Yksilön hyvinvoinnin nähdään yleensä jakautuvan useampaan osatekijään tai ulottuvuuteen, joiden määrä ja lähtökohdat kuitenkin vaihtelevat teorioissa ja luokitteluisissa. Tunnetuimpia yksilön hyvinvointia koskevia teorioita on Erik Allardtin (1976) sosiaalitieellinen hyvinvointiteoria, jossa hyvinvointi nähdään perustavanlaatuisten tarpeiden tyydytyksenä ja jaetaan karkeimmalla tasolla kolmeen ulottuvuuteen: elintasaan, yhteisyyssuhteisiin sekä itsensä toteuttamisen muotoihin.

Kolmas tapa lähestyä hyvinvoinnin alueellisuutta on kehittää mittareita, jotka kuvaavat suoraan alueen tai yhteisön tason ilmiöitä eivätkä vain aluetasolle aggregoituja yksilöiden ominaisuuksia (ks. esim. Ramsey & Smit 2002). Tähän malliin palataan artikkelin loppuosassa.

Tutkimuskirjallisuudesta löytyy myös lukuisia yksityiskohtaisempia luetteloita hyvinvoin-

nin ulottuvuuksista. Ne voivat perustua teorian ohella myös empiirisiin havaintoihin tai vakiintuneisiin käytäntöihin: luokitusten taustalla on ollut esimerkiksi hyvinvointikäsitteitä luotaava kysely (Narayan & al. 2000), komiteamietintö (Johansson 2002) tai synteesi aiemmin tehdyistä luokittelusta (Cummins 1996). Erilaisista luokituksista on vaikea valita ”parasta”, ellei tutkija halua lähtökohtaisesti sitoutua esimerkiksi yksittäiseen teoriaan, mutta luokituksia vertailemalla voidaan ainakin määrittää, mistä hyvinvoinnin osatekijöistä vallitsee suurin konsensus. Tämä on yksi mahdollinen tapa arvioida, mitä olisi ainakin syytä mitata pyrittäessä kokonaisvaltaiseen hyvinvoinnin kuvaukseen. Luokitukset ovatkin käytännössä usein hyvin samankaltaisia lähinnä luokituksen tarkkuuden tason vaihdellessa, mikä osoittaa myös tutkimuksen kumuloitumista.

Hyvinvoinnin eri osa-alueista tietoa on saatavissa eri tavoin. Vaikka aluetason tietoa sinänsä onkin nykyään paljon, jopa siinä mitassa, että voidaan puhua runsaudenpulasta, tietomassa painottuu tilastoista ja rekistereistä ”luonnollisesti” kertyviin tietoihin. Esimerkiksi alueiden elintason kuvaavia tietoja on eri tietolähteissä sangen runsaasti, sen sijaan väestön sosiaalisista suhteista kertovia indikaattoreita on niukemmin saatavissa.

Aluekuvaukseen sopivia indikaattoreita luonnehtii usein monimielisyys. Eri lähtökohdista ja eri teoriaperinteistä yhtä ja samaa indikaattoria voidaan tulkita eri tavoin. Esimerkiksi rikollisuus voi kuvata yhteisön koheesiota, turvallisuutta tai vaikkapa psykososiaalisia ongelmia. Vastaavasti alueen työttömyysasteen voi nähdä kuvastavan inkluusiota eli osallisuutta työmarkkinoilla tai se voi ilmentää alueen rakenteellisia ominaisuuksia. Käyttämällä useita indikaattoreita kunkin hyvinvoinnin ulottuvuuden kuvaukseen voidaan kuitenkin vähentää tätä yksittäisiin mittareihin liittyvää epävarmuutta ja monimielisyyttä. Sekä mittareiden runsaus että niiden monitulkintaisuus puhuvat sen puolesta, että tietoja on syytä tiivistää ja ryhmitellä, joka onkin ollut hyvinvoinnin aluetutkimuksessa vallitseva menettely.

Alueellisen hyvinvoinnin ulottuvuudet

Edellä läpikäyty keskustelu voidaan tiivistää kahteen päähavaintoon, joiden pohjalta hyvinvoinnin alueellisuuden empiiristä tutkimusta on syytä suunnata. Ensiksikin, erityisesti nykyisin kun

aluetason tilastotietoa on saatavissa hyvin runsaasti, hyvinvointia kuvaavien muuttujien valinnassa tulisi nojautua jonkinlaiseen näppituntumaa vankempaan hyvinvoinnin teoriaan tai malliin. Toiseksi, melkeinpä riippumatta lähtökohdasta aiemmat mallit ja tarkastelutavat korostavat tarvetta analysoida hyvinvointia moniulotteisena ilmiönä. Yksittäisiin indikaattoreihin perustuvat tarkastelut ovat riittämättömiä (vrt. Kuitunen & Siirilä 1985, 30). Monimuuttujatarkastelua puoltavat myös yksittäisiin mittareihin sisältyvät virhelähteet ja niiden monitulkintaisuus. Useita mittareita tiivistävät menettelyt mahdollistavat sellaisten teoreettisten konstruktioiden tavoittamisen, joiden suora mittaaminen on hankalaa ellei mahdotonta.

Tutkimusalan kirjallisuudesta nousee suhteellisen vakiintuneita käsitteitä tai ulottuvuuksia, jotka voidaan ottaa lähtökohdaksi eriteltäessä suomalaisen hyvinvoinnin alueellista jakautumista. Erik Allardt (1976 & 1993) jakoi hyvinvoinnin materiaaliseen elintason, yhteisyyssuhteisiin ja itsensä toteuttamiseen. Elintason osatekijöiksi hän laski muun muassa taloudelliset resurssit, asuinolosuhteet, työllisyyden ja työolot, koulutuksen ja terveyden. Yhteisyyssuhteet kuvaavat sosiaalisia suhteita esimerkiksi perheeseen ja sukuun, ystäviin, paikallisyhteisöön ja työtovereihin. Itsensä toteuttamiseen puolestaan liittyi sellaisia tekijöitä kuin vaikuttamismahdollisuudet omaan elämään, poliittiset resurssit ja vapaa-ajan toiminnan mahdollisuudet.

Kirjallisuudessa esiintyy varsin paljon samankaltaisia luokitteluja. Esimerkiksi Robert Cummins (1996) totesi seuraavien seitsemän ulottuvuuden kattavan varsin hyvin kirjallisuudessa aiemmin esitetyt ulottuvuudet: materiaallinen hyvinvointi, tuottavuus, terveys, paikka yhteisössä, läheissuhteet, emotionaalinen hyvinvointi ja turvallisuus (ulottuvuuksien järjestys vastaa tässä Allardtin luetteloa). Tuottavuus viittaa tässä lähinnä työhön ja opiskeluun, ja turvallisuuteen kuuluvat myös taloudellinen varmuus ja elämänhallinta. Allardtin kolmijakoon verrattuna Cummins on lähinnä jakanut ulottuvuuksia useampaan osaan, esimerkiksi materiaallinen hyvinvointi, tuottavuus ja terveys ovat Allardilla elintason komponentteja. Turvallisuus saa enemmän huomiota hyvinvoinnin osatekijänä kuin Allardilla. Toisaalta Allardilla itsensä toteuttamiseen kuuluvat muun muassa poliittiset resurssit, joita ei Cummins luokituksessa mainita.

Deepa Narayan ja kumppanit (2000) perustivat luokituksensa 60:ssä eri maassa toteutettuun tutkimukseen köyhyydessä elävien ihmisten näkemyksistä hyvinvoinnista. He päätyivät kuuteen hyvinvoinnin ulottuvuuteen: materiaallinen, ruumiillinen, sosiaalinen ja psyykinen hyvinvointi, turvallisuus sekä valinnan ja toiminnan vapaus. Tässäkin on siis päädytty otsikkotasolla varsin samanlaisiin ulottuvuuksiin kuin edellä mainituissa luokitteluisa luokitteluisa. Viimeksi mainittu ulottuvuus – valinnan ja toiminnan vapaus – tulee selvemmin esiin kuin aiemmin mainituissa luokitteluisa korostaen köyhyyteen usein liittyvää voimattomuuden kokemusta ja kyvyttömyyttä vaikuttaa omaan elämäänsä. Allardtin itsensä toteuttamisen ulottuvuus pitää kuitenkin sisällään vastaavanlaisia komponentteja, erityisesti poliittiset resurssit³.

Ruotsissa käytetyssä alun perin komiteamietintöön perustuneessa luokittelussa (Johansson 2002) listataan seuraavat ulottuvuudet: taloudelliset resurssit, työllisyys ja työolot, koulutus ja koulutusmahdollisuudet, asuminen, terveys ja terveydenhoidon saatavuus, perhe ja sosiaaliset suhteet, kulttuuri ja vapaa-aika, turvallisuus, poliittiset resurssit ja osallistuminen. Tässä luokittelussa korostuu elintaso, jota on jaettu useammaksi osaulottuvuudeksi, ja myös itsensä toteuttamista on tuotu esiin useampana komponenttina (kulttuuri ja vapaa-aika, poliittiset resurssit, osallistuminen).

Yhteenvetona voidaan esittää tulkintaa siitä, mitä tekijöitä ainakin tulisi mitata pyrittäessä kokonaisvaltaiseen hyvinvoinnin kuvaamiseen. Tällaisiin tekijöihin lukeutuu ensinnäkin hyvinvoinnin materiaallinen ulottuvuus tai elintaso. Se on vielä hyvin yleisen tason käsite, joten se on syytä jakaa komponentteihin, joista olennaisin taloudellisen elintason ohella lienee terve-

3. Tätä ulottuvuutta lähellä on taloustieteilijä Amartya Senin (1992) tunnettu hyvinvointiteoria, joka täydentää perinteistä taloustieteellistä ajattelua yhteiskunnallista tasa-arvoa, toimintoja ja kykyjä koskevilla käsitteillä. Senin pääväite on, että toiminnot muodostavat yksilön hyvinvoinnin perustan. Toiminnot puolestaan tulevat mahdollisiksi ihmisen kykyjen pohjalta. Tässä toiminnot tarkoittavat siis yksilön aikaansaannoksia ja menestyksiä, niiden avulla ihmiset voivat toimia, tehdä tai olla ylipäänsä jotakin. Saatavilla on useita kykyjen luokitteluita, jotka konkretisoivat Senin teorian, mutta tässä yhteydessä riittääköön yleinen kuvaus, sillä aluetutkimukseen soveltuvat mallit ovat vasta kehityksessä (ks. myös Riihinen 2002).

ys. Joskus myös ”tuottavuus”, joka käytännössä viittaa työhön osallistumiseen, nähdään erillisenä ulottuvuutena. Tärkeitä hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat myös psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi sekä turvallisuus. Useissa malleissa korostetaan myös yhteiskunnallisen osallisuuden tai siitä vieraantumisen merkitystä hyvinvoinnin kokonaisuudessa. Hyvinvointipalvelut, niiden laatu ja saatavuus ovat puolestaan yhä ajan-kohtaisempia teemoja hyvinvointieroihin liittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa (ks. myös Macintyre & al. 2002), ja ne voidaan nähdä sekä yksilöllisenä että alueellisenä hyvinvoinnin osatekijänä.

Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa yleiskuva moniulotteisen hyvinvoinnin alueellisesta jakautumisesta Suomessa sekä arvioida siinä tapahtuneita muutoksia. Lähtökohtanamme olivat yksilön hyvinvointia jäsentävät teoriat ja mallit.⁴ Mitattavat hyvinvoinnin ulottuvuudet päätettiin siis etukäteen eikä aineistolähtöisesti. Olennainen on myös käsitteellinen lähtökohtamme – ajatus hyvinvoinnista moniulotteisena ilmiönä – joka ohjaa myös menetelmällisiä ratkaisuja. Puhtaan empiirinen tarkastelu olisi esimerkiksi voinut johtaa yritykseen rakentaa kokonaishyvinvointia kuvaava mittari tai pyrkimykseen määrittää hyvinvoinnin ”paras” indikaattori. Lienee myös syytä todeta erikseen, että asetelma on kuvaileva, emme siis pyri vielä selittämään havaittuja piirteitä esimerkiksi väestörakenteen tai kaupunkimaisuuden tapaisilla kuntia kuvaavilla tekijöillä. Lähtökohtana on ajatus, että hyvinvoinnista näin saatu kuva paikantaa niitä alueiden ongelmia, joiden kanssa kunnissa painiskellaan. Monet näistä ongelmista liittyvät kiinteästi muun muassa väestörakenteeseen, mutta tämän ”vaikutuksen” poistaminen esimerkiksi vakioimalla poistaisi myös olennaisen osan siitä tiedosta, kuinka väki kunnissa tosiasiallisesti voi.

Lähtökohtana hyvinvoinnin ulottuvuuksien

4. ”Aidosti” alueellisen tason hyvinvointi-ilmiot jäivät tutkimuksen ulkopuolelle niitä kuvaavan aineiston vaikean saatavuuden ja myös niihin liittyvän käsitteellisen ymmärryksen jäsentymättömyyden vuoksi (ks. kuitenkin Berger-Schmitt 2000; Beck & al. 2001).

luokittelulle oli edellä esitetty yhteenvero keskeisistä kirjallisuudessa esitetyistä ulottuvuuksista. Tarkoituksenamme ei siis ollut muodostaa uutta arviota hyvinvoinnin ulottuvuuksista eikä valita yhtä ”oikeaa” luokittelua, vaan sen sijaan pyrimme ottamaan analyysissämme huomioon aiemmissa tutkimuksissa keskeisimpinä näyttäneet ulottuvuudet.

Aiemman tutkimuksen synteessinä hyvinvoinnin katsottiin jakautuvan ainakin seuraaviin ulottuvuuksiin: 1) materiaallinen hyvinvointi, mukaan lukien ”tuottavuus”; 2) terveys; 3) psykososiaalinen hyvinvointi; 4) turvallisuus; 5) poliittinen osallisuus; 6) palveluiden saatavuus ja laatu. Vaikka tämä listaus on vain yksi mahdollinen näkemys tärkeimmistä ulottuvuuksista, voidaan kuitenkin olettaa, että näitä ulottuvuuksia mitaamalla saadaan katetuksi olennaiset hyvinvoinnin osatekijät johdonmukaisemmin kuin poimimalla muuttujat sattumanvaraisesti.

Lähdimme keräämään kuntatason tilastoista tietoja, joiden avulla voitaisiin kuvata kuntien välisiä eroja hyvinvoinnin eri ulottuvuuksilla. Hyvinvoinnin alueellisen jakautumisen ohella tutkimuksen kohteena olivat alueellisen jakautumisen muutokset 1990-luvulta 2000-luvulle sekä hyvinvoinnin yhteys kunnan maaseutumaisuuteen.

Aineisto

Aineisto muodostettiin poimimalla pääasiassa THL:n (ent. Stakes) Sotkanet-tietokannasta ja täydentävästi myös Tilastokeskuksen Altika-tietokannasta indikaattoreita, joiden oletettiin kuvaavan hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuntatasolla. Poiminta perustui edellä esitettyyn koonnokseen hyvinvoinnin ulottuvuuksista. **Materiaalista** hyvinvointia kuvaamaan valittiin muuttujia, jotka liittyvät taloudelliseen toimeentuloon, ”tuottavuuteen” (työllisyys ja työttömyys) sekä asumiseen. **Terveyden** osalta mukaan otettiin sairastavuutta ja kuolleisuutta sekä laitos- ja avohoidon potilas- ja asiakasmääriä kuvaavia tietoja. Kolmantena ulottuvuutena oli **psykososiaalinen** hyvinvointi, jota kuvaavat päihiteisiin, perherakenteeseen ja lastensuojeluun sekä ikääntyneiden yksinasumiseen liittyvät tiedot. **Turvallisuutta** kuvaavat tiedot poliisin tietoon tulleista rikoksista ja päihytyneiden säilöönotoista. **Poliittista osallisuutta** kuvaa tieto äänestysaktiivisuudesta edellisissä kunnallisvaaleissa. **Palvelujen** saatavuudesta

tai laadusta ei sen sijaan löytynyt luotettavaa tilastotietoa, joten tämä ulottuvuus jäi analyysin ulkopuolelle.

Alkuvaiheessa mahdollisia muuttujia oli yli tarpeen, koska monista ilmiöistä oli saatavissa lukuisia samantapaisia indikaattoreita. Liitetaulukosta 1 ilmenevät karsinnan jälkeen analyysin ensimmäiseen vaiheeseen mukaan otetut muuttujat. Tuoreimmat tiedot olivat vuodelta 2006. Silloin kun tuon vuoden tietoa ei ollut saatavilla, käytettiin viimeisintä saatavissa olevaa tietoa (vaihdellen vuodesta 2003 vuoteen 2005). Eräistä muuttujista (esim. tulo- ja rikollisuustiedot) laskettiin kolmen viimeisimmän vuoden keskiarvo satunnaisvaihtelun vähentämiseksi. Vastaavat tiedot kerättiin myös 1990-luvulta. Ne kuvaavat pääosin vuotta 1995, mutta joissakin tapauksissa saatavissa oli vain tietoja 1990-luvun loppupuolelta. Kaikkien muuttujien osalta vertailtavat ajankohdat eivät siis ole täsmällisesti 1990- ja 2000-lukujen puoliväli vaan lähempänä toisiaan olevat ajankohdat.

Muuttujien soveltavuuteen vaikuttaa mahdollisen satunnaisvaihtelun ohella niiden osuvuus ja pätevyys. Vaikka joistakin hyvinvoinnin ulottuvuuksista tietoja olisi runsaastikin, ne eivät välttämättä kuvaa kovin hyvin sitä, mitä tavoitteenä on kuvata. Tunnetusti ongelma liittyy etenkin hallinnollista perua oleviin tietolähteisiin, joita kuntatason indikaattoritkin usein ovat. Esimerkiksi useat palvelujärjestelmästä kertyvät tiedot kuvaavat paljolti sitä, minkä verran paikallisesti voimavaroja on käytettävissä (esimerkiksi lastensuojeluun). Kun vastaavia virhelähteitä liittyy muihinkin hallinnollisiin tietoihin, alue-eroja kuvaaviin tuloksiin on syytä suhtautua varauksin. Tässä tutkimuksessa yksittäisten tietojen virhelähteiden merkitystä pyrittiin pienentämään yhdistämällä useita samaa ulottuvuutta kuvaavia indikaattoreita summaindeksiksi. Menetely lisää toisaalta kuvauksen pätevyyttä, mutta on omiaan myös tasoittamaan niin muutosten tarkastelua kuin vähentämään havaittuja alue-eroja. Tässä mielessä tutkimuksen tuottamaa kuvaa hyvinvoinnin alueellisuudesta on pidettävä verraten konservatiivisena. Lienee myös syytä todeta, että piirtyvää kuvaa leimaa pahoinvointi, sillä hyvinvointia positiivisena ilmiönä kuvaavia tietoja on niukasti.

Hyvinvoinnin ulottuvuuksien empiirinen tarkastelu

Muuttujajoukkoa tiivistettiin kunkin ulottuvuuden sisällä korrelaatio- ja faktorianalyyseillä. Tavoitteena oli selvittää, voidaanko teorian ja aiemman tutkimuksen pohjalta määritetyille ulottuvuuksille sijoittamiemme muuttujien todella katsoa mittaavan samaa laajempaa ilmiötä. Toisin sanoen tutkimme, korreloivatko tietyille ulottuvuudelle sijoittamamme muuttujat toisiinsa sekä löytyykö näiden ulottuvuuksien *sisältä* mahdollisesti useampia ulottuvuuksia. Heikosti muuhin samalle ulottuvuudelle liitettyihin muuttujiin yhteydessä olleet muuttujat jätettiin pois jatkoanalyyseistä. Samoin poistettiin lähes samaa asiaa mittaavat muuttujat, mikäli ne eivät tuoneet lisäarvoa analyysiin (esim. pienituloisuusaste eri väestöryhmissä). Mikäli ulottuvuudelle sijoitetun muuttujien havaittiin jakautuvan useampaan osaulottuvuuteen eli muodostavan eri tavoin alueellisesti vaihtelevia muuttujakokonaisuuksia, ulottuvuuden mittausta tarkennettiin erottamalla nämä osaulottuvuudet toisistaan jatkoanalyyseissä. Tällöin katsottiin siis, että alkuperäinen hyvinvoinnin luokittelu oli liian karkea kuvaamaan hyvinvoinnin alueellisuutta. Osaulottuvuuksien nimeäminen perustui omaan tulkintaamme siitä, mitä laajempaa tekijää kyseiselle ulottuvuudelle sijoittuvat indikaattorit kuvaavat.⁵

Materiaalisen hyvinvoinnin osalta analyysi toi esiin kaksi toisistaan poikkeavaa ulottuvuutta. Näistä ensimmäinen liittyi pienituloisuuteen, alhaiseen työllisyysasteeseen ja asumisen puutteisiin, toinen taas työttömyyteen sekä toimeentulo- ja asumistuen yleisyyteen. Näitä ulottuvuuksia kutsutaan jatkossa deprivatioksi ja sosiaaliturvariippuvuudeksi.

Terveysmuuttujat muodostivat yhden selvän ulottuvuuden, jolle latautuivat erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutetut ja sairaalahoito. Tätä ulottuvuutta nimitämme sairastavuudeksi. Muut

5. Tässä yhteydessä jouduttiin toimimaan aineiston saatavuuden ehdoilla: osaulottuvuuksien havaitseminen riippuu siitä, kuinka monipuolisella muuttujajoukolla kutakin ulottuvuutta pystyttiin mittaamaan. Tässä havaittuja osaulottuvuuksia voidaan siis pitää lähinnä aineistolähtöisenä kuvauksena hyvinvoinnin ulottuvuuksista kuntatasolla. Oleellisenä pidettiin sitä, että mahdollisimman moni lähtökohdasta olleista kuudesta ulottuvuudesta voitaisiin mitata ainakin jossain määrin.

terveysmuuttujat eivät muodostaneet empiirisesti tai tulkinnallisesti selkeää ulottuvuutta, joten ne jätettiin pois jatkoanalyyseistä.

Psykososiaalinen ulottuvuus jakautui kahtia. Ensimmäisen osaulottuvuuden muodostivat yksinhuoltajuutta, avioeroja ja ikääntyneiden yksin asumista kuvaavat muuttujat (jatkossa: perheiden hajanaisuus) ja toisen päihteitä ja lastensuojelua kuvaavat muuttujat (jatkossa: päihteet ja lastensuojelu).

Turvallisuutta kuvaavista tiedoista liikennerikokset ja rattijuopumukset poikkesivat vaihteluunsa ja toisaalta myös merkitykseltään muista, joten ne jätettiin pois jatkoanalyyseistä. Muut päätettiin tulkinnallisista syistä ja myös korrelaatioihin perustuen jakaa kahteen osaulottuvuuteen, joista ensimmäiselle sijoittuivat henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset sekä päihtyneiden säilöönnotot (jatkossa: väkivalta) ja toiselle omaisuus- ja huumoririkokset (jatkossa: huumeet).

Poliittista osallisuutta mitattiin yhdellä muuttujalla, joka siis kuvaa äänestysprosenttia kunnallisvaaleissa. Tämän muuttujan ei voi katsoa yksinään kuvastavan poliittista osallisuutta kattavasti, mutta se ilmentää kuitenkin poliittisen osallistumisen yhtä perinteistä muotoa.

Taulukosta 1 ilmenevät jatkoanalyyseihin mukaan otettujen 20 muuttujan keskiarvot ja hajontaa kuvaavat tunnusluvut ryhmiteltynä analyysin tuloksena muodostuneisiin kahdeksaan ulottuvuuteen. Variaatiokerroin (muuttujan keskihajonta jaettuna keskiarvolla) kuvaa vertailukelpoisesti, kuinka paljon vaihtelua kuntien välillä on eri muuttujien arvoissa. Se kuvaa nimenomaan *subteellisiä* eroja kuntien välillä, ja sen mukaan vaihtelu on suurinta huumausainerikoksissa ja päihtyneiden säilöönotoissa sekä melko suurta myös muissa rikoksissa. Näiden ohella vaihtelu on suurta lastensuojelua ja sosiaaliturvariippuvuutta kuvaavissa muuttujissa. Variaatiokerroin ei toisaalta yksinään ole riittävä vaihtelun laajuuden mittari, sillä harvinaisissa ilmiöissä voi ilmetä suuriakin suhteellisia eroja, vaikka taustalla olevilla absoluuttisilla eroilla ei olisi käytännössä merkitystä. Työttömyyttä kuvaavissa indikaattoreissa ja puutteellisesti varustettujen asuntojen osuudessa sekä suhteelliset että absoluuttiset erot kuntien välillä olivat suuria.

Kaikista kahdeksasta hyvinvoinnin dimensioista muodostettiin summamuuttuja. Aluksi yksittäiset muuttujat standardoitiin normaaliasteikolle ja asteikot käännettiin samansuuntaisiksi muiden muuttujien kanssa. Jotta yksittäisten muuttujien

poikkeavat arvot eivät saisi kohtuuttoman suurta painoa summamuuttujissa, kunkin muuttujan maksimiarvoksi määriteltiin 4 ja minimiarvoksi -4. Tätä poikkeavampia arvoja oli vain muutama. Summamuuttujat laskettiin lopulta kun-

kin dimension muuttujien standardoitujen arvojen keskiarvona.

Taulukosta 2 ilmenevät summamuuttujien väliset korrelaatiot. Ne viittaavat siihen, etteivät summamuuttujat kuvaa toisistaan empiirisesti

Taulukko 1. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuvaavien muuttujien tunnusluvut

	N	Minimi	Maksimi	Keskiarvo	Keskiahajonta	Variaatiokerroin	Tiedot vuodelta
Deprivaatio							
Kunnan yleinen pienituloisuusaste, %	413	5,1	26,4	15,6	4,4	0,28	2004
Työlliset, % väestöstä	416	29,2	51,8	40,3	4,6	0,12	2005
Puutteellisesti varustettujen asuntojen osuus, %	416	1,9	45,6	18,4	8,3	0,45	2006
Sosiaaliturvariippuvuus							
Toimeentulotukea saaneet henkilöt, % asukkaista	412	0,0	13,8	6,0	2,3	0,39	2005
Yleistä asumistukea saaneet, % asuntokunnista	416	0,0	11,7	3,6	2,0	0,54	2005
Työttömät, % työvoimasta	416	0,7	24,6	9,7	4,1	0,42	2006
Nuorisotyöttömät, % 15–24-vuotiaasta työvoimasta	416	0,0	28,1	10,8	5,4	0,50	2006
Sairastavuus							
Erietyiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja/1 000 asukasta	416	152,5	410,0	266,1	49,1	0,18	2006
Sairaalahoitoon potilaat/1 000 asukasta	416	110,9	227,4	160,0	21,5	0,13	2006
Perheiden hajanaisuus							
Yksinhuoltajaperheet, % lapsiperheistä	416	4,3	40,0	16,1	4,2	0,26	2006
Avioeroja 25–64-vuotiailla/1 000 naimisissa olevaa	416	0,0	55,6	12,4	6,1	0,49	2006
65 vuotta täyttäneiden yhden hengen asuntokunnat, %	416	33,4	63,3	47,3	4,8	0,10	2005
Päihteet ja lastensuojelu							
Päihteiden vuoksi laitoshoidossa olleet/1 000 asukasta	416	0,0	14,9	6,0	2,9	0,49	2004–2006
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, %	355	0,0	3,4	0,8	0,6	0,73	2004–2006
Lastensuojelun avohuoll. tukitoimien piirissä 0–17-v., %	416	0,0	14,5	3,9	2,2	0,55	2004–2006
Väkivalta							
Henkeen ja terveyteen kohd. rikokset/1 000 asukasta	416	0,0	14,2	4,5	2,3	0,50	2003–2005
Päihtyneiden säilönotot/1 000 asukasta	416	0,0	48,7	9,6	9,4	0,97	2003–2005
Huumeet							
Huumausainerikokset/1 000 asukasta	416	0,0	10,9	1,2	1,4	1,16	2003–2005
Omaisuusrikokset/1 000 asukasta	416	5,4	95,5	28,8	15,5	0,54	2003–2005
Poliittinen osallistuminen							
Äänestysprosentti kunnallisvaaleissa	398	50,9	89,5	63,3	5,9	0,09	2004

täysin erillisiä ulottuvuuksia, vaan niiden välillä on yhteisvaihtelua. Selvimmin samansuuntaista on deprivaation ja sairastavuuden vaihtelu. Pääosin korrelaatiot ovat kuitenkin korkeintaan kohdallaisia, joten ulottuvuuksien erillään pitämisen voidaan olettaa tarkentavan kuvaa hyvinvoinnin kuntavaihtelusta.

Hyvinvoinnin kuntaryhmät

Edellä kuvailtu empiirinen tarkastelu tuki teoreettisia oletuksiamme hyvinvoinnin ulottuvuuksista siten, että kullekin ulottuvuudelle sijoitettujen muuttujien välillä ilmeni yhteisvaihtelua ja ulottuvuudet näyttävät olevan ainakin osittain toisistaan erillisiä. Asetelma kuitenkin täsmentyi niin, että ulottuvuuksista muut paitsi terveys jakautuivat kahteen (lisäksi poliittista ulottuvuutta mitattiin vain yhdellä muuttujalla).

Analyysin tarkoituksena oli luokitella kunnat ”hyvinvointiprofilien” mukaisesti ryhmiin, joiden alueellista sijoittumista havainnollistetaan kartalla. Hyvinvointiprofiilit perustuvat summamuuttujien yhdistelmiin, jotka muodostettiin ryhmittelyanalyysin (*K-means cluster analysis*) avulla. Toisin sanoen kuntien sijoittumista tarkasteltiin yhtäaikaaisesti kullakin hyvinvoinnin ulottuvuudella ja tämän sijoittumisen perusteella kunnat jaettiin ryhmiin, jotka ovat sisäisesti mahdollisimman yhtenäisiä ja poikkeavat mahdollisimman selvästi muista ryhmistä. Koska kaikki muuttujat oli standardoitu normaaliasteikolle, kullakin ulottuvuudella oli lähtökohtaisesti suurin piirtein yhtä suuri painoarvo.

Käytetyssä ryhmittelymenetelmässä tutkijan on ennalta päätettävä ryhmien määrä. Aiemmissä vastaavissa analyyseissä oli päädytty jakamaan

kunnat viiteen hyvinvointiryhmään. Tämä otettiin lähtökohdaksi myös tällä kertaa, mutta lisäksi kokeiltiin neljän, kuuden ja seitsemän ryhmän ratkaisuja. Periaatteena oli, että ryhmiä on liian paljon, jos ne eivät enää erotu selvästi toisistaan, ja toisaalta ryhmien määrää voidaan kasvattaa, jos myös laajemmassa ratkaisussa ryhmien väliset erot hyvinvoinnin ulottuvuuksilla ovat selkeitä.

Neljän ryhmän ratkaisu oli hyvin selkeä: siinä kunnat jakautuivat ensinnäkin kahteen joukkoon, jotka erosivat toisistaan siinä, mitkä ovat niille ominaisia hyvinvoinnin ongelmia. Muodostui siis kaksi erityyppistä hyvinvointiprofilia: toisaalta kunnat, joita luonnehti rikollisuuden, psykososiaalisten ongelmien ja poliittisen vierautuneisuuden korostuminen, ja toisaalta melkein päällekkäin kunnat, joissa huono-osaisuus liittyi deprivaatioon ja sairastavuuteen. Näiden joukkojen sisällä muodostui edelleen kaksi osajoukkoa sen mukaan, kuinka yleisiä hyvinvoinnin ongelmia olivat. Esimerkiksi jälkimmäisestä kuntajoukosta erottui siis korkean sairastavuuden ja deprivaation kuntaryhmä ja vähäisen sairastavuuden ja deprivaation kuntaryhmä. Nämä ryhmät poikkesivat toisistaan samansuuntaisesti myös muilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla.

Viiden ryhmän ratkaisu tarkensi kuvaa, lähinnä jakamalla kahden sijasta kolmeen ryhmään kuntajoukon, jota leimasi sairastavuus ja deprivaatio. Näin tästä kuntajoukosta muodostuivat korkean, keskimääräisen ja matalan hyvinvoinnin ryhmät, jotka erottuivat kaikilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla toisistaan samansuuntaisesti. Kuuden ryhmän ratkaisu tarkensi tätä erottelua edelleen jakaen nämä kunnat neljään ryhmään, mutta tässä ratkaisussa erot olivat kuitenkin jo varsin pieniä ja hiukan epäjohdonmukaisia. Myöskään seitsemän ryhmän ratkaisu ei selkeyttänyt tulosta.

Taulukko 2. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuvaavien summamuuttujien väliset korrelaatiot

	1	2	3	4	5	6	7
1 Deprivaatio							
2 Sosiaaliturvapiippuvuus	,32						
3 Sairastavuus	,79	,34					
4 Perheiden hajanaisuus	-,06	,29	-,05				
5 Päihteet ja lastensuojelu	,14	,66	,26	,38			
6 Väkivalta	-,07	,63	,11	,50	,58		
7 Huumeet	-,37	,34	-,27	,60	,42	,67	
8 Äänestysaktiivisuus	,11	-,51	,03	-,44	-,46	-,59	-,47

Näin ollen tulkinnallisesti uskottavimmalta vai-
kutti viiden ryhmän ratkaisu.

Taulukosta 3 nähdään, kuinka ryhmittelyana-
lyysin tuloksena muodostuneet viisi kuntaryh-
mää eroavat toisistaan hyvinvoinnin eri ulottu-
vuuksilla. Summamuuttujien keskiarvot kuva-
vat tyypillistä kuhunkin ryhmään kuuluva kun-
taa siten, että positiivinen arvo viittaa hyvinvoin-
nin puutteeseen. Kaikki ryhmien keskimääräiset
piirteet eivät päde jokaiseen ryhmään kuuluvaan
kuntaan, mutta kukin kunta on joka tapauksessa
lähempänä ryhmänsä keskipistettä kuin muiden
ryhmien keskipisteitä.

Kuntaryhmät on nimetty taulukossa hyvin-
vointiprofilien mukaisesti. Ensimmäisessä ryh-
mässä, jonka peruspiirteenä on *hyvä elintaso*, ko-
rostuvat vähäinen sairastavuus, vähäinen depriv-
aatio ja keskimääräistä matalampi äänestysakti-
ivisuus. Tyypillisiä tähän ryhmään kuuluvia kun-
tia ovat Hollolan, Paraisen, Pohjan, Valkealan ja
Pyhtään kaltaiset kehyskunnat. Ne siis sijaitsevat
lähimpänä taulukossa mainittuja arvoja. Myös
toista ryhmää kuvaa hyvä elintaso, johon kuiten-
kin yhdistyy yleisinä sellaisia käyttäytymispiirtei-
tä, jotka voidaan tulkita oireiksi *sosiaalisesta irrallisuudesta* (vrt. Riihinen 1965). Näissä irrallisuut-
ta oirehtivissa kunnissa sekä huume- että väki-
valtarikollisuus ovat korkealla tasolla, psykososia-
aliset ongelmat yleisiä ja äänestysaktiivisuus al-
hainen. Myös sosiaaliturvariippuvuutta on pal-
jon, mutta toisaalta deprivatiota on vähän ja sai-

rastavuuttakin melko vähän. Tyypillisimpiä tä-
män ryhmän kuntia ovat keskisuuret tai suuret
kaupungit Hämeenlinna, Lappeenranta, Riihi-
mäki, Kuopio ja Tampere. *Hyvinvoivien kuntien*
ryhmää luonnehtii hyvinvointivajeiden vähäisyys
kautta linjan. Kaikkein selvimmin sitä kuvaavat
suuri äänestysaktiivisuus, pieni sosiaaliturvariip-
puvuus ja vähäiset päihteisiin ja lastensuojeluun
liittyvät ongelmat. Tyypillisiä kuntia ovat länti-
sen rannikon kunnat, kuten Maalahti, Oravai-
nen, Alahärmä, Närpiö ja Uusikaarlepyy. Neljät-
tä ryhmää kuvaa selvimmin *vaatimaton elintaso*,
toisin sanoen keskimääräistä yleisempi deprivaa-
tio ja sairastavuus, joihin liittyy lisäksi melko kor-
kea äänestysaktiivisuus ja keskimääräistä vähäi-
sempi rikollisuus. Tämän ryhmän tyyppikuntia
ovat maaseutumaiset Virrat, Lavia, Alastaro, Ru-
kolahti ja Savitaipale. *Huonostivoivissa* kunnissa
korostuvat sairastavuus, deprivatio ja sosiaalitur-
variippuvuus. Lisäksi väkivaltaan sekä päihteisiin
ja lastensuojeluun liittyvät ongelmat ovat tavallista
yleisempiä ja äänestysaktiivisuus on melko al-
hainen. Tyypillisimpiä tämän ryhmän kuntia ovat
harvaan asutut Pihtipudas, Kangasniemi, Viita-
saari, Utajärvi ja Kitee.

Kuntaryhmien maantieteellinen sijoittuminen
2000-luvun puolivälissä ilmenee kartasta 1. Kar-
tasta erottuvat ensinnäkin maakuntien keskus-
kaupungit ja joukko muita kaupunkeja sosiaa-
lisen irrallisuuden kuntien ryhmään kuuluvina
kuntina hajallaan ympäri Suomea. Useimpien tä-

*Taulukko 3. Kuntien ryhmittely viiteen ryhmään hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuvaavien summa-
muuttujien mukaan*

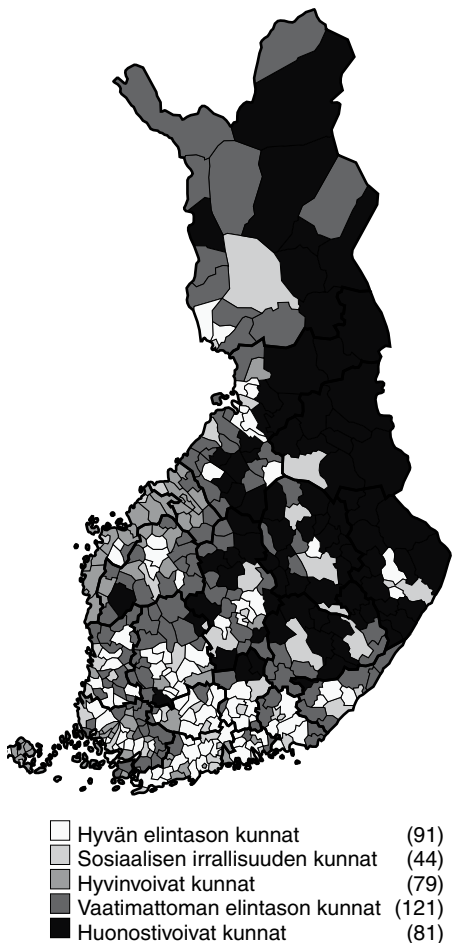
Hyvinvoinnin ulottuvuus	Hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuvaavien summamuuttujien keskiarvot kuntaryhmissä				
	Hyvän elintason kunnat	Sosiaalisen irrallisuuden kunnat	Hyvinvoivat kunnat	Vaativattoman elintason kunnat	Huonosti- voivat kunnat
Deprivatio	-0,69	-0,71	-0,39	0,48	0,82
Sosiaaliturvariippuvuus	-0,15	0,88	-1,02	-0,11	0,83
Sairastavuus	-0,88	-0,47	-0,49	0,42	1,09
Perheiden hajanaisuus	0,09	1,20	-0,55	-0,18	0,04
Päihteet ja lastensuojelu	-0,11	0,83	-0,92	-0,01	0,52
Väkivalta	-0,14	1,69	-0,79	-0,42	0,64
Huumeet	0,23	1,91	-0,59	-0,36	-0,22
Matala äänestysaktiivisuus*	0,42	1,13	-1,28	-0,44	0,59
N	91	44	79	121	81

* Äänestysaktiivisuuden asteikko on tässä käännetty samansuuntaiseksi muiden muuttujien kanssa, jol-
loin positiiviset arvot tarkoittavat matalampaa äänestysaktiivisuutta.

män ryhmään kuuluvien kuntien naapurina on vähintään yksi hyvän elintason ryhmään kuuluva kunta, painottuen kuitenkin tiheämmin asuttuun eteläiseen Suomeen. Suurin osa Suomea kuuluu hyvinvointityyppiin, jossa deprivaatio ja sairastavuus ovat näkyvimmit hyvinvoinnin vajeet. Tässä joukossa huonostivoivien kuntien ryhmään kuuluvat kunnat sijoittuvat melko selvästi itäiseen ja pohjoiseen Suomeen ja hyvinvoivat kunnat erityisesti länsi- ja etelärannikolle muistuttaen suureksi osaksi ruotsinkielisen väestön alueellista sijoittumista.

Kun hyvinvoinnin alueelliset erot näyttivät kartalla perustuvan kunnan maaseutumaisuuteen tai kaupunkimaisuuteen, oli syytä analysoida tarkemmin, ennustaako kuntatyyppi ryhmittelyn lopputulosta. Tähän tarkasteluun so-

Kartta 1. Hyvinvointi kunnittain 2000-luvun puolivälissä vuoden 2007 kuntajaolla

vellettiin maa- ja metsätalousministeriön kehittämää kuntien maaseututyypittelyä (Malinen & al. 2006), joka erottaa kunnat kaupunkimaisiin ja maaseutumaisiin, ja maaseutumaiset kunnat jaetaan edelleen kolmeen luokkaan maaseutumaisuuden asteen mukaan. Kuntatyyppien ennustearvo kunnan sijainnille hyvinvointiryhmityksessä esitetään taulukossa 4.

Ennustearvo oli varsin hyvä, mikä osoittaa, että hyvinvointiryhmät ja kuntatyyppi vastaavat monessa suhteessa toisiaan. Parhain vastaavuus on kaupungeissa: kolme neljästä kaupungista kuuluu sosiaalisen irrallisuuden kuntiin ja loput lähinnä hyvän elintason kuntiin.

Huonoin ennustearvo oli ydinmaaseudulla, jonka tyyppisistä kunnista reilu kolmannes on elintasoltaan vaatimattomia, neljännes hyvinvoivia ja neljänneksessä elintaso on hyvä. Huonostivoivia ydinmaaseudun kunnista on joka kymmenes ja yksi prosentti on sosiaalisen irrallisuuden kuntia. Harvaan asutun maaseudun kunnista puolestaan vajaa puolet sijoittuu huonostivoivien kuntien ryhmään ja reilu 40 prosenttia vaatimattoman elintason kuntiin.

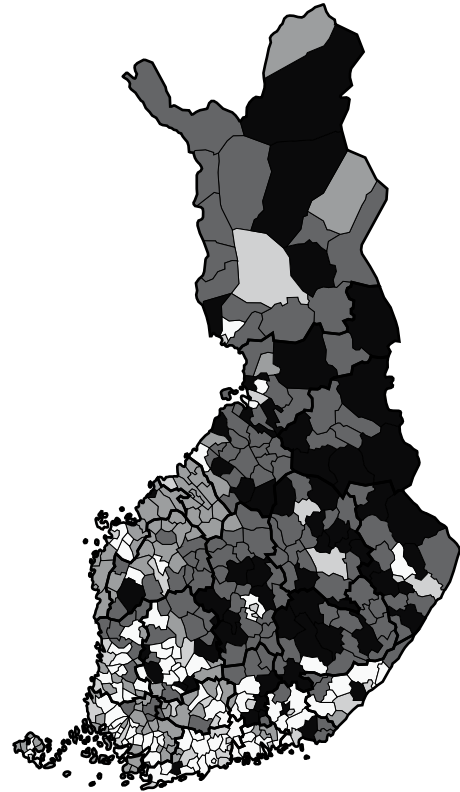
On ilmeistä, että kuntien väliset erot hyvinvoinnissa ja kuntatyyppien yhteys hyvinvointiin liittyvät suurelta osin kuntien väestörakenteiden eroihin. Tässä tutkimuksessa pitäydymme hyvinvointierojen kuvailussa lähtemättä tarkempaan selittävään analyysiin. Koska erityisesti syrjäisten maaseutualueiden pääongelmana pidetään usein väestön ikääntymistä, on kuitenkin syytä kuvata hyvinvointiluokittelun yhteyttä kuntien ikärakenteisiin. Liitetaulukosta 2 nähdään keskimääräiset alle 15-vuotiaiden ja vähintään 65-vuotiaiden osuudet väestöstä sekä väestöllinen huoltosuhde kussakin hyvinvointiryhmässä vuonna 2005. Väestöllinen huoltosuhde kuvaa, kuinka monta edellä mainittuihin ikäryhmiin kuuluva kunnan väestössä on kutakin 15–64-vuotiaasta kohti. Ikääntyvä ikärakenne luonnehtii erityisesti huonostivoivia ja vaatimattoman elintason kuntia, kun taas hyvän elintason kunnissa nuorimman ikäryhmän osuus on suuri. Hyvinvoinnin tila kunnassa siis liittyy muun muassa väestön ikärakenteeseen, mikä on kenties selvintä terveyteen liittyvien indikaattorien osalta. Ikärakenteiden erot hyvinvointiryhmien välillä eivät kuitenkaan ole niin suuria, että ikärakenne selittäisi täysin hyvinvointiryhmityksen.⁶

Alueellisten hyvinvointierojen muutokset

Hyvinvointierojen ajallista muutosta tarkasteltiin vertaamalla kuntien sijoittumista 2000-luvun puolivälissä 1990-luvun puolivälin tilanteeseen (kartta 2). Vertailu perustui kumpanakin ajankohtana samoilla muuttujilla tehtyihin ryhmitelyanalyysiin. Tarkoituksena oli kuvata erityisesti hyvinvoinnin *alueellisen rakenteen* muutosta pikemmin kuin yksittäisissä kunnissa tapahtuneita muutoksia.

1990-luvun puolivälissä hyvinvointiryhmät olivat profiileiltaan muuten samanlaisia kuin 2000-luvun ryhmät, mutta vaatimattoman elintason kunnat eivät eronneet huonostivoivista kunnista yhtä johdonmukaisesti, sillä erällä hyvinvoinnin ulottuvuuksilla (deprivaatio ja sairastavuus) huonostivoivien kuntien ryhmään kuuluvissa kunnissa hyvinvoinnin taso oli korkeampi kuin vaatimattoman elintason kunnissa. Tämä liittyy ainakin osin huonostivoivien kuntien ryhmän urbaanimpaan luonteeseen 1990-luvulla kuin 2000-luvulla (ks. tuonnempänä). Niinpä 1990-luvun osalta ”vaatimattoman elintason” kuntia voitaisiin kutsua pikemmin huonon elin-

Kartta 2. Hyvinvointi kunnittain 1990-luvun puolivälissä vuoden 2007 kuntajaolla

Hyvän elintason kunnat	(91)
Sosiaalisen irrallisuuden kunnat	(33)
Hyvinvoivat kunnat	(107)
Vaatimattoman elintason kunnat	(125)
Huonostivoivat kunnat	(60)

6. Alle 15-vuotiaiden ja vähintään 65-vuotiaiden osuuksilla voidaan ennustaa tilastollisessa monimuuttujamallissa (multinomiaalinen regressio) puolet hyvinvointiryhmäjäsenyyksistä oikein. Huonoinnissa ikärakennetekijät ennustavat hyvinvointiin kuntiin ja huonostivoiviin kuntiin kuulumista, koska nämä ryhmät ovat ikärakenteeltaan varsin lähellä vaatimattoman elintason kuntien ryhmää.

Taulukko 4. Kuntien sijoittuminen hyvinvoinnin kuntaryhmiin maaseutumaisuutta kuvaavan kuntatyyppityksen mukaan: hyvinvointiryhmien osuudet kuntatyypeittäin, %

Kuntatyyppi	Hyvinvoinnin kuntaryhmä					Yhteensä %	(N)
	Hyvän elintason kunnat	Sosiaalisen irrallisuuden kunnat	Hyvinvoivat kunnat	Vaatimattoman elintason kunnat	Huonostivoivat kunnat		
Kaupungit	21	73	4	0	2	100	(56)
Kaupunkien läheinen maaseutu	52	2	33	12	1	100	(85)
Ydinmaaseutu	24	1	25	39	11	100	(139)
Harvaan asuttu maaseutu	1	0	10	42	47	100	(136)
Kaikki kunnat	22	11	19	29	19	100	(416)

tason kunniksi ja ”huonostivoivia” kuntia luonnehti vaatimaton elintaso yhdistyneenä keskimääräistä suurempaan sosiaaliseen irrallisuuteen. Lisäksi hyvän elintason kunnissa deprivatiota oli hiukan enemmän kuin sosiaalisen irrallisuuden kuntien ryhmässä. Ryhmistä käytetään kuitenkin jatkossa samoja nimiä 1990- ja 2000-luvulla, jotta olisi selvää, mitkä ryhmät vastaavat eniten toisiaan.

Silmiinpistävin ero 1990- ja 2000-luvun välillä on, että 2000-luvulla itäinen ja pohjoinen Suomi kuuluvat yhtenäisemmin huonostivoivien kuntien ryhmään. Kuten jo edellä todettiin, 1990-luvulla vaatimattoman elintason kunnat ja huonostivoivat kunnat eivät eronneet toisistaan yhtä johdonmukaisesti kuin 2000-luvulla. Näiden ryhmien välinen selkeämpi ero 2000-luvulla näkyy myös kartalla kuntien hyvinvoinnin jakautumisena entistä voimakkaammin maantieteellisen sijainnin perusteella. Muutos liittyykin suureksi osaksi itäisessä Suomessa sijaitsevien kuntien siirtymiseen vaatimattomasta elintasosta huonostivoiviksi kunniksi. Yksittäisten summamuutustujen muutoksia tarkasteltaessa (tuloksia ei esitetä tässä) havaitaan erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen kuntien *deprivati*on kasvu suhteessa muihin kuntiin. Myös sosiaaliturvarippuvuuden ja sairastavuuden kehityksessä on havaittavissa jossain määrin tämäntyyppistä maantieteellistä jakoa.

Toinen maantieteelliseen sijaintiin kiinnittyvä muutos on sosiaalisen irrallisuuden kuntien ryhmän kasvu, muun muassa keskisessä ja itäisessä Suomessa. Samaan aikaan hyvä elintaso on jakaantunut aiempaa tasaisemmin myös muualle kuin Etelä-Suomeen, jossa taustalla on todennäköisesti kaupungistumisen kasvu ja siihen liittyvä

väestön valikoituminen hyvinvoinnin mukaan. Kokonaisuutena hyvinvoivien kuntien määrä on vähentynyt 2000-luvulle tultaessa ja vastaavasti huonostivoivien määrä on kasvanut noin neljänneksellä. Kyse on siitä, että kuluneen kymmenvuotisjakson aikana osa hyvinvoivista kunnista on jäänyt elintason kehityksessä muista jälkeen niin, että 2000-luvulla ne lukeutuvat vaatimattoman elintason kuntiin. Edelleen osa vaatimattoman elintason kunnista sijoittuu nykyään huonostivoiviin kuntiin. Kehitystä voinee kuvata kuntakentän huono-osaistumiseksi, joka on leimallista etenkin Itä- ja Pohjois-Suomen kunnille, joista useat ovat maaseutumaisia.

Ajallisia muutoksia voidaan karttojen vertailun ohella tarkastella myös vertaamalla kuntien sijoittumista hyvinvointiryhmiin 1990-luvulla ja 2000-luvulla (taulukko 5). Kuntaryhmäsiirtymiä koskeva tarkastelu voidaan tiivistää kahteen havaintoon. Ensiksi, valtaosa kunnista sijoittuu samaan hyvinvointiryhmään molempina ajankohdina. Leimallisinta pysyvyys oli 1990-luvun sosiaalisen irrallisuuden kunnille, joista lähes kaikki olivat vastaavassa ryhmässä myös 2000-luvulla. Eniten muutoksia oli huonostivoivissa kunnissa liittyen tämän ryhmän profiilin muuttumiseen.⁷

Toinen päähavainto muutoksista liittyy muutoksen suuntaan: niissä kunnissa, joissa hyvinvointiryhmä on seurantajaksolla muuttunut, kehitys on ollut voittopuolisesti kielteistä (tauluk-

7. Koska ”huonostivoivien” kuntien ryhmän hyvinvointiprofiili muuttui 1990-luvulta 2000-luvulle, tähän kuntaryhmään liittyvät muutokset voivat johtua myös itse luokituksen muutoksesta.

Taulukko 5. Kuntien siirtymät hyvinvointiryhmästä toiseen 1990-luvulta 2000-luvulle

Hyvinvoinnin kuntaryhmä 1995	Hyvinvoinnin kuntaryhmä 2005					Yhteensä %	(N)
	Hyvän elintason kunnat	Sosiaalisen irrallisuuden kunnat	Hyvinvoivat kunnat	Vaativattoman elintason kunnat	Huonostivoivat kunnat		
Hyvän elintason kunnat	67	2	16	14	0	100	(91)
Sosiaalisen irrallisuuden kunnat	6	94	0	0	0	100	(33)
Hyvinvoivat kunnat	7	0	59	35	0	100	(107)
Vaativattoman elintason kunnat	4	0	1	55	40	100	(125)
Huonostivoivat kunnat	27	18	0	3	52	100	(60)
Yhteensä	22	11	19	29	19	100	(416)

ko 5). Tämä näkyy erityisesti niiden kuntien joukossa, jotka vielä 1990-luvun puolivälissä lukeutuivat hyvinvoiviin tai vaatimattoman elintason kuntiin. 1990-luvun hyvinvoivista kunnista noin kolmannes kuului 2000-luvulla vaatimattoman elintason kuntiin. Erityisen kielteistä näissä kunnissa oli lastensuojeluun ja päihteisiin liittyvä kehitys, mutta ne olivat jääneet muista ryhmän kunnista jälkeen myös muilla ulottuvuuksilla. Vastaavasti yli kolmannes 1990-luvun elintason vaatimattomista kunnista kuului 2000-luvulla huonostivoiviin kuntiin, minkä taustalla oli kielteinen kehitys kaikilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla, selvimmin sosiaaliturvariippuvuudessa ja väkivallassa. Eniten ryhmityksen kohentumista tapahtui huonostivoivissa kunnista, joista neljännes sijoittui 2000-luvulla hyvän elintason kuntiin. Positiivisimmat muutokset liittyivät näissä kunnissa psykososiaalisiin ongelmiin ja myös sairastavuudessa ja deprivaatiossa kehitys oli muita ryhmän kuntia myönteisempää. Sosiaalisen irrallisuuden kuntiin siirtyi 1990-luvun huonostivoivista kunnista noin viidennes. Tässä muutoksessa oli kyse voittopuolisesti negatiivisemmasta kehityksestä kuin ryhmään jääneissä kunnissa, kaikkein selvimmin rikollisuudessa. Positiivista oli lähinnä äänestysaktiivisuuden sekä päihteiden ja lastensuojelun kehitys.

Myös kunnan maaseutumaisuus oli yhteydessä siirtymiin hyvinvointityypistä toiseen. Hyvinvoivista kunnista siirtyi vaatimattoman elintason kuntiin korostetusti ydinmaaseudun kuntia, joissa tyypillisesti myös ruotsinkielisten osuus väestöstä oli vähäinen. Vaatimattoman elintason kunnista huonostivoiviin siirtyneissä kunnissa korostui harvaan asuttu maaseutu. Vastaavasti huonostivoivista kunnista siirryttiin hyvän elintason kuntiin erityisesti kaupunkien läheisellä maaseudulla. Sosiaalisen irrallisuuden kuntiin tästä ryhmästä siirtyi lähes pelkästään kaupunkeja. Ne olivat olleet 1990-luvulla lähempänä huonostivoivien kuntien ryhmän keskusta kuin muut ryhmän kunnat, mikä kertoo siitä, että 1990-luvulla huonostivoivien kuntien ryhmä oli luonteeltaan urbaanimpi kuin 2000-luvulla. Myös hyvän elintason kunnista hyvinvoiviin siirtyneissä kunnissa korostui kaupunkien läheinen maaseutu, ja ruotsinkielistä väestöä näissä kunnissa oli enemmän kuin muissa ryhmän kunnissa (mikä osaltaan kertoo siitä, että 2000-luvulla hyvinvoivien kuntien ryhmä on ruotsinkielisempi kuin 1990-luvulla). Vaatimattoman elintason kuntiin siirtyneis-

sä kunnissa korostuivat harvaan asuttu ja ydinmaaseutu.

Kuntatyyppien välisten hyvinvointierojen kehityksen tarkastelu yksittäisillä taulukossa 1 mainituilla indikaattoreilla (tuloksia ei esitetä tässä) vahvistaa tulkintaa erojen kasvusta erityisesti maaseudun kuntatyyppien välillä. Esimerkiksi harvaan asutun ja kaupunkien läheisen maaseudun välinen ero kasvoi 1990-luvun puolivälisestä 2000-luvun puoliväliin useimmilla indikaattoreilla. Kun kaupungit ovat mukana tarkastelussa, yleiskuva erojen kehityksestä ei ole yhtä selvä.

Pohdintaa

Olavi Riihisen (1965) urauurtavan väitöskirjan lähtökohtana oli analysoida teollistumisen kerrannaisvaikutuksia väestö- ja muulle sosiaaliselle rakenteelle 1950-luvun Suomessa. Tutkimuksemme ajanjaksoa 1990-luvulta 2000-luvun puoliväliin luonnehtii toisenlainen muutos: laman vauhdittama teollisuuden rakennemuutos työttömyysongelmineen sekä EU-jäsenyyden vauhdittama maatalouden rakennemuutos ja maatalouden työllisyyden raju lasku (ks. esim. Myrskylä 2008a; Silvasti 2006). Kymmenvuotisjaksolle osuu muun muassa lamasta toipuminen ja sitä seurannut digihuuma Nokian nousuineen ja yleisestä maailmankaupan kehityksestä seuranneita muutoksia. Samalla hyvinvoinnin alue-erot ovat syventyneet. Erojen kasvuun viittaa ainakin hyvinvoinnin kuntakarttojen vertailu kuluneella kymmenvuotisjaksolla. Niiden mukaan huonosaisuus sijoittui entistä selvemmin Itä- ja Pohjois-Suomen kuntiin. Havaintoa tuki myös muutostulosanalyysi, jonka mukaan 2000-luvulla erotui aiempaa selvemmin huonostivoivien kuntien ryhmä, jossa ongelmia oli kaikilla mitatuilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla, ja tähän ryhmään oli siirrytty erityisesti itäisessä ja pohjoisessa Suomessa. Hyvinvointi kaikilla mittareilla mitattuna puolestaan keskittyi aiempaa selvemmin rannikkoseuduille.

Toisaalta hyvä elintaso luonnehti kuntia maantieteellisesti laajemmalla alueella 2000-luvun puolivälissä kuin 1990-luvulla. Vielä 1990-luvulla käytännössä kaikki hyvän elintason kunnat sijaitsivat maan eteläisissä tai läntisissä osissa, mutta kymmenen vuotta myöhemmin näitä kuntia oli myös muualla maassa. Kyse on erityisesti kaupunkien läheisen maaseudun positiivi-

sesta kehityksestä eri puolilla maata: 1990-luvun ”huonostivoivien” kuntien ryhmästä siirtyi useita kaupunkien kehyskuntia hyvän elintason kuntiin. Samalla eteläisen ja läntisen Suomen hyvän elintason kunnissa ilmeni eriytyvää kehitystä hyvinvoinnin kasautuessa erityisesti kaupunkien läheiselle maaseudulle.

Näistä muutoksista huolimatta hyvinvoinnin alueellista kuvaa luonnehtii yksi silmiinpistävä piirre: pysyvyys. Verrattuna Riihisen 1950-luvun teollistuvaa Suomea jäsentäneeseen karttaan näyttävät hyvinvoinnin alueelliset piirteet hämmästyttävän samankaltaisilta. Ajanjaksona, jossa teollisuus klassisessa vanhakantaisessa muodossaan on siirtymässä toisille tuotantoalueille, hyvinvoinnin maantieteellinen jakautuma vaikuttaa melkein pä muuttumattomalta. Jo Riihinen (1965, 162) osoitti niitä yleispiirteitä, joita havaittiin tässäkin tutkimuksessa: ruotsinkielisen Pohjanmaan hyvinvointi (Riihisellä suuri sosiaalinen kiinteys yhdistyneenä vähän kehittyneeseen työnjakoon), itäisen ja pohjoisen Suomen alueellinen huonovointisuus (Riihisellä suuri sosiaalinen irrallisuus ja kehittymätön työnjako) ja eteläisen Suomen hyvä elintaso yhdistyneenä sosiaaliseen irrallisuuteen (Riihisellä kehittynyt työnjako ja suuri irrallisuus). Riihinen tulkitsee alueellisen erilaistumisen olevan yhteydessä luonnonmaantieteeseen ja ”ikivanhoihin asutushistorialisiin tekijöihin”, joiksi hän lukee muun muassa kylä- ja haja-asutuksen alueellisen vaihtelun. Kuten Riihinenkin toteaa: ”käsiteltävä [sosiaalisen irrallisuuden] faktori näyttää yllättävän selvästi heijastavan sellaisia tekijöitä nykyhetken suomalaisen yhteiskuntaan, joiden on arveltu kuuluneen menneisyyteen” (mts. 163).

Kulunut kymmenvuotisjakso näyttää tämän tutkimuksen ajallisten vertailujen perusteella selkiyttäneen hyvinvoinnin alueellista jakautumista. Kaupunkimaisuus ja maantieteellinen sijainti jäsentävät hyvinvointieroja selväpiirteisemmin kuin 1990-luvun laman jälkeisessä tilanteessa. Hyvinvointiryhmistä käytännössä kaikki sosiaalisen irrallisuuden kunnat olivat kaupunkikuntia. Vastaavasti vaatimattoman elintason kunnista yksikään ei ollut kaupunkikunta ja huonostivoivista kunnistakin vain yksi oli kaupunkimainen. Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Aronen & Siirilä 1981; Kuitunen & Siirilä 1985; Siirilä & al. 1999; Viljanen 2001) on havaittu vastaava yhteys, joka siis vaikuttaa muuttuvassa suomalaisessa yhteiskunnassa sangen pysyvältä, mutta ainakin 1990-luvulta

2000-luvulle yhteys näyttää vahvistuneen. Myös kaupunkien läheisen maaseudun erityispiirteet on havaittu ennenkin, mutta tämän kuntatyyppin positiivinen kehitys näyttää edelleen jatkuneen eri puolilla maata (vrt. esim. Antikainen 2006).

1990-luvun puoliväliin verrattuna erityisesti hyvän elintason keskittyminen kaupunkeihin ja niitä ympäröiville alueille on 2000-luvulla selvempää, mikä liittyy ainakin kaupunkialueiden parempaan toipumiseen 1990-luvun lamasta (Viljanen 2001). Laman jälkeen työpaikat ovat entisestään keskittyneet kaupunkialueille, etenkin suuriin keskuksiin, ja samalla työpaikat ovat palveluvaltaistuneet erityisesti yhteiskunnallisten ja liike-elämän palveluiden kasvaessa (ks. esim. Myrskylä 2007 & 2008a). Lama ja sen jälkeinen kehitys ovatkin vauhdittaneet aiemmin alkanutta teollistuneisuuden merkityksen vähenemistä alueellisen hyvinvoinnin määrittäjänä (ks. Viljanen 2001). Teollisuuden laman jälkeisen kasvun painottuminen tieto- ja viestintäteknologian vientiin on toisaalta omalta osaltaan vahvistanut alueellisia eroja muun muassa työllisyyden kehityksessä (esim. Böckerman 2000). Kaupunkikeskusten merkityksen korostuminen kasvun moottoreina on nimenomaan Suomessa sikäli ongelmallista, että osa maaseudusta ei kuulu varsinaisesti minkään kaupungin vaikutuspiiriin (Silvas ti 2006; Gløersen & al. 2005), jolloin pääsy kasvusta osalliseksi on vaikeaa.

Muutokset kuntien hyvinvoinnissa eivät ole liittyneet pelkästään kunnan kaupunkimaisuuteen vaan myös maantieteelliseen sijaintiin. Näin ollen pelkkä kuntatyyppin mukainen hyvinvointierojen seuranta (esim. Karvonen & Kauppinen 2008) ei tuo esiin kaikkia kehityskulkuja kuntien välisissä eroissa, vaan tämän rinnalle tarvitaan myös maantieteellistä tarkastelua (esim. Siirilä & al. 1999). Riihisen tulkintaa seuraten maan eri osien välisten erojen taustalla voitaisiin olettaa olevan joukko perinteisiä, osin jopa arkaaisia väestöllisiä ja historiallisia tekijöitä (ks. myös Aronen & Siirilä 1981) ja toisaalta myös edelleen merkityksellisiä muun muassa saavutettavuuteen ja luonnonolosuhteisiin liittyviä tekijöitä (ks. Gløersen & al. 2005). Perifeeristen alueiden kehitys on myös tyyppillisesti riippuvaisempaa alueen ulkopuolisista toimijoista, mikä on näkynyt eroina esimerkiksi itäisen ja läntisen Suomen aluekehityksessä (Aronen & Siirilä 1981; Tykkyläinen 1988; ks. myös Lipshitz 1995; Stedman & al. 2004). Jatkossakin esimerkiksi julkisen sek-

torin työpaikkojen ja palvelujen tarjonta sekä yksityisellä sektorilla muun muassa turismin ja siihen liittyvien palvelujen kehitys voivat vaikuttaa maantieteellisten erojen muutoksiin. Myös edellä mainittu kaupunkien merkityksen korostuminen voi näkyä maantieteellisinä eroina laajojen yhtenäisten maaseutualueiden sijoittuessa erityisesti itäiseen ja pohjoiseen Suomeen.

Vaikka edellä luonnosteltu yleiskuva eroista on verraten kiistaton ja aiemmankin tutkimuksen tukema, tulkinta on yksinkertaistava ja sitä on syytä täsmentää kahteen suuntaan. Ensimmäisin, vaikka tutkimus perustui sangen laajaan joukkoon alueellisia hyvinvointi-indikaattoreita – lähtötilanteessa niitä oli 42 – hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia ne kattoivat vain vajavaisesti. Kunnan väestön materiaalista hyvinvointia ja terveyttä kuvaavia tietoja on saatavissa varsin kattavasti, mutta esimerkiksi hyvinvoinnin sosiaalisesta ulottuvuudesta, palveluista puhumattakaan, tietoja on niukemmin. Siinä määrin kuin tällaiset tiedot muodostaisivat omat muista hyvinvoinnin ulottuvuuksista riippumattomat ulottuvuutensa, kuva hyvinvoinnin alue-eroista saattaisi niiden myötä muuttua jonkin verran. Määrä ei myöskään takaa laatua, jos indikaattorit kuvaavat esimerkiksi viranomaisten toimintaa pikemmin kuin varsinaista referenttiään (vrt. Kääriäinen 2003). Muun muassa rikostietoihin liittyvä tunnetusti tällaista vinoumaa: poliisin tietoon tullut rikollisuus kuvastaa ainakin osin poliisin omaa toimintaa sekä resurssointia. Rikoksia tulee tietoon sitä enemmän, mitä paremmat resurssit poliisilla on tutkia kyseistä sektoria. Edelleen, aidosti sosiaalista yhteisöä tai alueellista tasoa kuvaavia tietoja, kuten vaikkapa liikenneyhteystietoja, ei ollut käytössämme. Vaikka osalle muuttujista on annettavissa yhteisöllinen tulkinta, niidenkin taustalla ovat yksilöitä tai yksittäisiä tapahtumia kuvaavat tiedot.

Toinen tulkintaa koskeva täsmennys liittyy tarkastelutasoon. Kun analyysiyksikkönä ovat kunnat, kuvauksesta ei ilmene esimerkiksi se seikka, että väestö pakkautuu kiivaaseen tahtiin kasvukeskuksiin ja niiden lähistölle. Nykyisellään 84 prosenttia väestöstä asuu taajamissa (Myrskylä 2008b). Toisin sanoen väestömäärällä mitaten hyvinvoinnin jakauma olisi toisennäköinen.⁸ Toisaalta aluetason tarkastelussa on otettava huomioon se, että kunnan sijoituksesta johonkin tiettyyn hyvinvointiryhmään ei voida suoraan päätellä kuntalaisten hyvinvointia. Ensinnäkin hy-

vinvoinnissa on vaihtelua sekä kuntaryhmien sisällä että yksittäisen kunnan asukkaiden välillä, joten esimerkiksi ”huonostivoivaan” kuntaryhmään kuulumisen ei tarkoita, että hyvinvoinnin tila olisi kunnassa täsmälleen sama kuin muissa ryhmän kunnissa tai että kaikki kuntalaiset olisivat huonostivoivia. Toiseksi, selvää on myös, että ihmisten oma kokemus hyvinvoinnistaan poikkeaa tilastotietojen kuvaamasta hyvinvoinnin jakaumasta. Koettua hyvinvointia koskeva analyysimme osoittaa, että täysin riippumatta asuinalueen maaseutumaisuudesta tai kaupunkimaisuudesta ainakin työikäiset ovat yhtä tyytyväisiä – ja merkittävä osa on tyytyväisiä – elämäänsä (Karvonen & Kauppinen 2008).

Menetelmällisesti tutkimus perustui viime kädessä korrelaatioanalyysin pohjalta löydettyihin yksittäisten muuttujien välisiin yhteyksiin. Tämän pohjalta muodostettiin hyvinvoinnin summamuuttujat, joissa kaikki osatekijät saivat saman painon. Teoreettisessa kirjallisuudessa kuitenkin aika ajoin tuodaan esiin, että eri ulottuvuuksien merkitys kokonaishyvinvoinnille vaihtelee, joten eri osatekijöitä pitäisi empiirisessä analyysissä painottaa eri tavoin. Kun painoille ei ole saatavissa mitään *a priori*-kriteeriä, päädyimme jättämään painotuksen välttääksemme mielivaltaisuutta. Menettely tuskin vääristää tarkastelua kovin olennaisesti, sillä voidaan olettaa, että alueiden välisten erojen analyysissä yksittäisten tekijöiden merkityserot ovat vähäisemmät kuin yksilötasolla.

Kuten tämäkin tutkimus osoittaa, hyvinvointiin vaikuttaviin olennaisiin tekijöihin kuuluu myös kuntaan nähden ulkoisia tekijöitä. Näitä tekijöitä emme sinänsä analysoineet, mutta muun muassa kanadalaiset aluetieteilijät Doug Ramsey ja Barry Smit (2002) ovat jäsentäneet maaseudun hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä monitasoisen mallin avulla. Siinä korostetaan, että hyvinvoinnin kuvausta ja määrittelyä tehtäessä on syytä erottaa useita tasoja, sillä yksilöiden hyvinvointiin vaikuttavat jossain määrin eri tekijät kuin esimerkiksi maaseutuyhteisöjen hyvinvoin-

⁸ Tämä näkyy muun muassa siinä, että vaikka sosiaalisen irrallisuuden kuntien osuus kunnista oli 2000-luvun puolivälissä vain 11 prosenttia, niiden osuus väestöstä oli 51 prosenttia, ja toisaalta kartoilla silmiinpistävästi erottuvat huonostivoivat kunnat käsittivät kunnista vain 19 prosenttia ja väestöstä vain 9 prosenttia.

tiin. Ramseyn ja Smitin mallin olennainen havainto on, että ”ulkoiset voimat” (*external forces*) ja niiden luonne tuottavat erityisiä ja paikallisesti omalakisia vaikutusketjuja, joiden erittelemine on välttämätöntä yhteisötason muutosten ymmärtämiseksi.

Tutkijat korostavat edelleen, ettei maaseutu-yhteisö ole mitenkään vakaa ja pysyväisluonteinen kokonaisuus vaan alati muutoksen tilassa, kuten muukin yhteiskunta. Alueellisten muutosten erittelemine edellyttää siis myös, että yhteisössä käymistilassa olevat prosessit kuvataan riittävän yksityiskohtaisesti. Näitä ovat esimerkiksi yhteisön rakenteeseen ja toiminnallisiin ehtoihin liittyvät prosessit, kuten esimerkiksi työpaikkojen syntyminen tai poistuminen alueelta. Pelkkä prosessien määrittäminen ja kuvaus eivät kuitenkaan riitä, vaan mukaan kuvaan on otettava myös alueellista hyvinvointia muokkaavat ulkoiset taloudelliset ja poliittiset voimat.

Edellä esitellyssä ja muissa alueellista hyvinvointia erittelevissä teoreettisissa malleissa (esim. Commins 2004) korostuu siis näkemys, jonka mukaan hyvinvointia on tarkasteltava paitsi moniulotteisena ilmiönä myös prosessina, johon vaikuttavat alueellisesti eri tasojen tekijät. Nämä puolestaan ovat monimutkaisessa vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Konkreettisemmin ilmaisten hyvinvoinnin alueellisten erojen perinpohjainen tarkastelu edellyttää perspektiiviä, jossa huomioidaan ajallinen muutos sekä lähialueiden, kuten esimerkiksi koko seutukunnan, kehitys. Tässä tutkimuksessa yhtenä näkökulmana oli juuri aikavertailu, olkoonkin, että ajankohtia oli vain kaksi. Yksittäinen poikkileikkaus, joka on ollut aiemmissa tutkimuksissa tyypillinen tarkastelutapa, ei salli hetkellisten erityispiirteiden analyysia, mikä myös vaikeutti vertailua aiempaan kehitykseen.

Alueellisten tietojen ohella on kerättävä tietoa myös väestön kokemuksista ja näkemyksistä mahdollisimman kattavasti. Näiden ohella on kuitenkin olemassa aidosti yhteisötasoisia hyvinvointiin vaikuttavia tapahtumia tai olosuhteita, joita ei voi palauttaa yksilöihin. Esimerkiksi sosiaaliset verkostot, vuorovaikutus ja työllistymismahdollisuudet samoin kuin yhteisön taloudellinen tila ja kyvyt hyödyntää avautuvia toimintamahdollisuuksia liittyvät nimenomaan yhteisön toimintaan ja rakenteeseen. Usein alueellisuus samastuu yhteisöllisyyteen, mikä rajaa kuitenkin osan merkityksellisistä aluetason tekijöis-

tä pois. On myös muita kuin yhteisöllisiä hyvinvointiin liittyviä aluetason tekijöitä, esimerkiksi liikenneyhteyksien laatu. Yhteisöt eivät myöskään välttämättä perustu alueellisiin rajauksiin ja toisaalta etenkin Suomen kaltaisessa harvaan asutussa maassa kaikki eivät ole alueellisesti määrittyvien yhteisöjen jäseniä.

Palatkaamme artikkelin alussa esitettyyn kysymykseen kahden kansanosan erosta: missä määrin 1800-luvun brittiyhteiskunnan kuvaus pätee 2000-luvun Suomeen? Tämä tutkimus yhdessä muista hyvinvointieroista kertovien tietojen kanssa viittaa siihen, että puhe kahtiajakautumisesta on sillä tavoin oikeutettua, että vahvoja, pysyviä ja osin jopa syveneviä hyvinvointieroja kyllä on. Maa ei silti jakaudu yksiselitteisesti kahtia vaan hyvinvointia jäsentäviä linjoja on useita, kuten myös yhdistäviä ja yhtenäistäviä kulttuurisia tekijöitä. Tulevaisuudessa muun muassa kasva-va monikulttuurisuus kuitenkin hämmentää tätä kulttuurista yhtenäisyyttä. Toisaalta maahanmuuton suuntautumisessakin on voimakas alueellinen painotus: nykyisellään jopa 75 prosenttia kaikista maahanmuuttajista asuu Etelä- ja Länsi-Suomessa (Heikkilä & Pikkarainen 2008).

Tässä tutkimuksessa keskityimme ajallisten muutosten analyysiin hyvinvointia summaavien kuntaryhmitysten pohjalta. Laajempaan eri aluekontekstien – kuten kunnan ja seutukunnan – välisen yhteyksien tarkasteluun, sen enempiä kuin taloudellisen ja poliittisen kehityksen analyysiin ei tässä yhteydessä ollut mahdollisuutta. Nämä näkökulmat asettavat kysymyksiä jatkotutkimukselle, samoin kuin edellä luonnostellut alueellisen tason mittarien kehittäminen on jatkotutkimuksen tehtävä.

Yksi tällainen hypoteesinomainen johtopäätös liittyy havaintoon maantieteellisten erojen ”paluusta”. Vaikka 1970- ja 1980-luvun tutkimuksessa maantieteellisten erojen kehitystä ei systemaattisesti tarkasteltu, voidaan esittää tulkinta, että tuolloin – hyvinvointivaltion kultakaudella – sijainnin merkitys hyvinvoinnille oli vähäisempi kuin sitä edeltävänä ja nyttemmin seuranneina jaksoina. Seppo Siirilä ja kumppanit (1999, 54–55) katsovatkin hyvinvointivaltion turvarakenteiden estäneen suuret muutokset hyvinvoinnin alueellisissa eroissa vielä 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun puoliväliin. 1970-luvun aluepolitiikka oli yhdistelmä teollisuus- ja maatalouspolitiikkaa, ja 1980-luvulla vahvistui erityinen maaseutupolitiikka (Henttinen 2009, 26–27), jonka

seurauksena hyvinvointi näyttää levinneen maantieteellisesti tasaisemmin. 1990-luvulla aluepolitiikan merkitys heikkeni Euroopan unionin myötä, mutta lama tuotti omanlaisensa poikkeustilan alueelliseen kehitykseen, kun taloudellinen huono-osaisuus koetteli myös kasvukeskuksia. Tästä

parin kolmen vuosikymmenen poikkeusjaksosta oltaisi siis nyt palauduttu normaalitilanteeseen, jota luonnehtivat suuret maantieteelliset hyvinvointierot nimenomaan lännen ja idän, ruuhka-Suomeen kiteytyvien keskusten ja harvaanasutun periferian välillä.

KIRJALLISUUS

ALLARDT, ERIK: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY, 1976

ALLARDT, ERIK: Having, loving, being: An alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa: Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (toim.): The Quality of Life. Oxford: Clarendon Press, 1993

ANTIKAINEN, JANNE: Kansallinen kaupunkiverkko on kattava edelleen – Keskiuuret kaupunkiseudut hyvässä vireessä. Kuntapuntari (2006): 4, 12–15

ARONEN, KAUKO & SIIRILÄ, SEPPO: Hyvinvointierot ja alueellinen erilaistuneisuus. Tampere: Tampereen yliopisto, 1981

BECK, WOLFGANG & VAN DER MAESEN, LAURENT J.G. & THOMÉSE, FLEUR & WALKER, ALAN (toim.): Social Quality: A New Vision for Europe. The Hague/Lontoo/Boston: Kluwer Law International, 2001

BERGER-SCHMITT, REGINA: Social Cohesion as an Aspect of the Quality of Societies; Concept and Measurement. Mannheim: ZUMA, Eureporting Working Paper no.14, 2000

BÖCKERMAN, PETRI: Suomen työttömyys: alueellinen näkökulma. Teoksessa: Loikkanen, Heikki A. & Saari, Juho (toim.): Suomalaisen sosiaalipoliittikan alueellinen rakenne. Helsinki: Sosiaali- ja terveyturvan keskusliitto, 2000

COMMINS, PATRICK: Poverty and social exclusion in rural areas: Characteristics, processes and research issues. Sociologia Ruralis, 44 (2004): 60–75

CUMMINS, ROBERT A.: Domains of life satisfaction: an attempt to order chaos. Social Indicators Research 38 (1996): 3, 303–328

GLØERSEN, ERIK & DUBOIS, ALEXANDRE & COPUS, ANDREW & SCHÜRMMANN, CARSTEN: Northern Peripheral, Sparsely Populated Regions in the European Union. Tukholma: Nordregio, 2005

HEIKKILÄ, ELLI & PIKKARAINEN, MARIA: Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa. Sarja A 30. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 2008

HENTTINEN, ANNASTIINA: Maaseutu politiikan tanteena. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä 1988–2008. Helsinki: Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä 4/2009

JOHANSSON, STEN: Conceptualizing and Measuring Quality of Life for National Policy. From the Swedish Level of Living Survey to an Epistemology of the Democratic Process. Social Indicators Research 58 (2002): 13–32

KAINULAINEN, SAKARI & RINTALA, TAINA & HEIKKILÄ, MATTI: Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. Tutkimuksia 114. Helsinki: Stakes, 2001

KANNISTO, VÄINÖ: Kuolemansyyt väestöllisinä tekijöinä Suomessa. Kansantaloudellisia tutkimuksia 15. Helsinki, 1947

KARVONEN, SAKARI & KAUPPINEN, TIMO M.: Hyvinvoinnin vajeet maalla, kaupungeissa ja kaupunkikeskuksissa. Teoksessa: Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 2008

KARVONEN, SAKARI & RINTALA, TAINA: Suomi pirstaleina? Hyvinvoinnin alueelliset erot 2000-luvulla. Maaseudun uusi aika 13 (2005): 2, 5–20

KUITUNEN, JORMA & SIIRILÄ, SEPPO: Elinympäristöt – hyvinvointi – aluepolitiikka. Tutkimuksia-sarja B 36/1985. Tampere: Aluetieteen laitos, Tampereen yliopisto, 1985

KÄÄRIÄINEN, JUHA: Alueelliset hyvinvointierot. Onko mittarilla väliä? Yhteiskuntapolitiikka 68 (2003): 4, 397–406

LIPSHITZ, GABRIEL: REGIONAL DISPARITIES: The Canadian Case in the Theoretical Context. Canadian Journal of Regional Studies 18 (1995): 3, 357–378

MACINTYRE, SALLY & ELLAWAY, ANNE & CUMMINS, STEVEN: Place effects on health: how can we conceptualise, operationalise and measure them? Social Science and Medicine 55 (2002): 1, 125–139

MALINEN, PENTTI & KYTÖLÄ, LIISA & KERÄNEN, HEIKKI & KERÄNEN, REIJO: Suomen maaseututyypit 2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö 7/2006

MYRSKYLÄ, PEKKA: Työpaikat keskittyvät ja rakennemuutos jatkuu. Kuntapuntari (2007): 3, 3–6

MYRSKYLÄ, PEKKA: Kasvun moottorit vaihtelevat alueittain. Suuret kaupunkiseudut menestyneet parhaiten elinkeinorakenteen suuressa muutoksessa. Kuntapuntari (2008a): 1, 16–18

MYRSKYLÄ, PEKKA: Pendelöinti muokkaa kuntarakennetta ja asumista. Hyvinvointikatsaus 1/2008b, 17–21

NARAYAN, DEEPA & CHAMBERS, ROBERT & SHAH, MEERA K. & PETESCH, PATTI: Voices of the Poor: Crying out for change. New York: Oxford University Press for the World Bank, 2000

RAMSEY, DOUG & SMIT, BARRY: Rural community well-being: models and application to changes in the tobacco-belt in Ontario, Canada. Geoforum 33 (2002): 3, 367–384

RIIHINEN, OLAVI: Teollistuvan yhteiskunnan alueellinen erilaistuneisuus. Kuopio: WSOY, 1965

RIIHINEN, OLAVI: Kyvyt, hyvinvointiteoria ja yhteiskunnalliset jaot. Kirjassa: Piirainen, Timo & Saari, Juho (toim.): Yhteiskunnalliset jaot - 1990-luvun perintö? Helsinki: Gaudeamus, 2002

- SEN, AMARTYA: *Inequality Reexamined*. Cambridge: Harvard University Press, 1992
- SIIRILÄ, SEPPÖ & HAUTAMÄKI, LAURI & KUITUNEN, JORMA & KESKI-PETÄJÄ, TIMO: *Hyvinvoinnin alueelliset erot Suomessa*. Tampereen yliopisto, aluetiede, Tutkimuksia B 47. Tampere, 1988
- SIIRILÄ, SEPPÖ & VILJANEN, VILLE & JOUSMÄKI, JUSSI: *Elinolojen alueellinen erilaistuminen – huono-osaisuuden näkökulma*. Tampere: Tampereen yliopiston Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitoksen tutkimuksia B71, 1999
- SILVASTI, THINA: *Maatalouden rakennemuutoksen sosiaaliset seuraukset – ja erityisesti se, minkä vuoksi ne eivät kiinnosta juuri ketään*. Teoksessa: Hel-

- ne, Tuula & Laatu, Markku (toim.): *Vääryyskirja*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 2006
- STEDMAN, RICHARD C. & PARKINS, JOHN R. & BECKLEY, THOMAS M.: *Resource dependence and Community Well-Being in Rural Canada*. *Rural Sociology* 69 (2004): 2, 213–234
- TYKKYLÄINEN, MARKKU: *Periphery syndrome – a reinterpretation of regional development theory in a resource periphery*. *Fennia* 166 (1988): 2, 295–403
- VILJANEN, VILLE: *Huono-osaisuuden alueellinen kehitys 1990-luvulla. Laman ja sen jälkeisen talouskasvun vaikutukset*. ACTA nro 139. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 2001.

ENGLISH SUMMARY

Timo Kauppinen & Sakari Karvonen: Changing patterns in the regional differentiation of welfare (Kuinka Suomi jakautuu 2000-luvulla? Hyvinvoinnin muuttuvat alue-erot)

Finland is historically characterized by marked welfare differentials. Income differences are currently increasing very sharply, which is why it is important to analyse how the regional differentiation of welfare is changing at the beginning of the 21st century. Most of the indicators that are suitable for describing these regional differences are drawn from statistical and register sources, and allow for various interpretations. The indicators used here were selected on the basis of an overview of welfare theories and measurement models. Six dimensions were identified for closer analysis: 1) material well-being, including "productivity", 2) health, 3) psychosocial well-being, 4) safety, 5) political inclusion and 6) accessibility and quality of services. Each dimension was covered with one or several indicators drawn from Statistics Finland or THL statistical databases. The data cover the period from

1995 to 2005, and they were analysed by means of correlation, factor and cluster analyses. Based on their standard of welfare, municipalities clustered into five groups: those with 1) a good standard of living, 2) signs of social detachment, 3) a high level of welfare, 4) a low standard of living and 5) a poor level of welfare. It seems that since the turn of the century, the regional differentiation of welfare has become more pronounced as municipalities with a poor level of welfare are mostly located in northern and eastern parts of the country. The consistently better off regions, on the other hand, lie along the west coast. Interestingly, these patterns were observed in one of the first regional studies that described Finland in the 1950s. This, along with earlier findings, suggests that the geographical dimension is re-emerging into welfare differences after some decades of relative equality.

KEYWORDS:

regional differentiation, indicators, welfare

Liitetaulukko 1. Korrelaatio- ja faktorianalyseissä mukana olleet muuttujat

1. Taloudellinen/materiaalinen hyvinvointi

Toimeentulotukea saaneet henkilöt vuoden aikana, % asukkaista
Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä
Täyttä kansaneläkettä saaneet 65 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä
Kunnan yleinen pienituloisuusaste
Lasten pienituloisuusaste
Yleistä asumistukea saaneet yhteensä, % asuntokunnista
Ansiotulot tulonsaajaa kohti
Pääomatulot tulonsaajaa kohti
Työlliset, % väestöstä
Työttömät, % työvoimasta
Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä
Nuorisotyöttömät, % 15–24-vuotiaasta työvoimasta
Keskimääräinen eläkkeelle siirtymisikä
Ahtaasti asuvat vähintään kahden hengen asuntokunnat, % vähintään kahden hengen asuntokunnista
Asunnottomat yksinäiset/1 000 asukasta
Ulkona, yömajaissa, tilapäissuojissa ja laitoksissa asuvat yksinäiset/1 000 asukasta
Puutteellisesti tai erittäin puutteellisesti varustetuissa asunnoissa asuvat 65 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä

2. Terveys

Erytiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja/1 000 asukasta
Erytiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 25–64-vuotiaita/1 000 vastaavanikäistä
Erytiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä/1 000 vastaavanikäistä
Sairauspäivärahaa saaneet 25–64-vuotiaat/1 000 vastaavanikäistä
Kuolleisuus 65 vuotta täyttäneillä/100 000 vastaavanikäistä
Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit/1 000 asukasta
Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit/1 000 asukasta
Mielenterveyden avohoitokäynnit/1 000 asukasta *
Perusterveydenhuollon vuodeosastohoidon potilaat/1 000 asukasta
Psykiatrian laitoshoidon potilaat/1 000 asukasta
Sairaalahoidon potilaat/1 000 asukasta

3. Psykososiaalinen hyvinvointi

Päihhteiden vuoksi laitoshoidossa olleet /1 000 asukasta **
Huostassa olleet 0–17-vuotiaat viimeisimmän sijoitustiedon mukaan, % vastaavanikäisestä väestöstä
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä
Lastensuojelun avohuoll. tukitoimien piirissä 0–17-vuotiaita vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä
Yksinhuoltajaperheet, % lapsiperheistä
Avioeroja 25–64-vuotiailla/1 000 vastaavanikäistä naimisissa olevaa
65 vuotta täyttäneiden yhden hengen asuntokunnat, % vastaavanikäisten asuntokunnista

4. Turvallisuus

Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset/1 000 asukasta
Poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset/1 000 asukasta
Poliisin tietoon tulleet liikennerikokset/1 000 asukasta
Poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset/1 000 asukasta
Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset/1 000 asukasta
Päihtyneiden säilöönnotot/1 000 asukasta

5. Poliittinen osallistuminen

Äänestysprosentti viimeisimmässä kunnallisvaaleissa

* Yhteenlasketut psykiatrian avohoitokäynnit ja perusterveydenhuollon mielenterveyden lääkärikäynnit

** Yhteenlasketut päihdehuollon laitoksissa olleet asiakkaat ja päihhteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat

Liitetaulukko 2. Keskimääräinen ikärakenne eri hyvinvointiryhmissä.

Hyvinvoinnin kunta-ryhmä 2005	Keskimääräinen ikärakenne vuonna 2005		
	0–14-vuotiaat, %	Vähintään 65-vuotiaat, %	Väestöllinen huoltosuhte
Hyvän elintason kunnat	20,0	15,4	0,55
Sosiaalisen irrallisuuden kunnat	16,1	16,8	0,49
Hyvinvoivat kunnat	18,4	19,1	0,60
Vaativamman elintason kunnat	16,5	22,0	0,63
Huonostivoivat kunnat	15,4	22,5	0,61